

Dr Miodrag N. Simović,
Predsjednik Ustavnog suda Bosne i Hercegovine
Mr Marina M. Simović – Nišević,
Uprava za indirektno oporezivanje BiH

UDK: 343.13 (497.6)
Originalni naučni rad

ISTRAGA U KRIVIČNOM POSTUPKU BOSNE I HERCEGOVINE

Novi pristup u suzbijanju kriminaliteta otvara mnoga složena pitanja u uređenju krivičnog postupka. Sadašnje reforme krivičnog postupka prate savremene tendencije na području borbe protiv korupcije i organizovanog kriminaliteta, te dinamičan razvoj na području zaštite prava i sloboda čovjeka. U razdoblje dalekosežnih promjena u postupku otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela i zahvata u osnovna prava i slobode čovjeka odnedavno je ušla i Bosni i Hercegovini. Cilj svih ovih promjena može se predstaviti kao: efikasnija borba protiv rastuće korupcije i organizovanog kriminaliteta; ugrađivanje novih metoda u borbi protiv složenih oblika savremenog kriminaliteta; ubrzanje krivičnog postupka; pojednostavljenje krivičnog postupka za lakša krivična djela; zaštita prava i sloboda čovjeka i harmonizacija krivičnopravnih propisa unutar Bosne i Hercegovine.

Zakonima o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine iz 2003 godine realizovane su promjene i u onim procesnim normama i institutima koji su u vezi s otkrivanjem krivičnih djela i njegovih učinioca, dakle u dijelu krivičnog postupka koji se označava kao istraga. Posmatrano u cjelini, istraga je kao dio prethodnog postupka strukturirana prvenstveno na inkvizitornim i samo nekim akuzatornim elementima. Tako, nezavisno i potpuno samostalno istragu naređuje i sprovodi tužilac, a ne više sud, što znači da on vrši ne samo funkciju krivičnog gonjenja već i funkciju istraživanja krivičnog djela. U tom smislu, ovi zakoni napuštaju koncept istražnog sudije i vođenje istrage povjeravaju tužiocu, kao i policijskim, carinskim, poreskim i drugim organima koji svoje aktivnosti moraju preduzimati u skladu sa zakonom i pod nadzorom tužioca. Prava i dužnosti tužioca tokom sprovođenja istrage i njegov odnos prema drugim organima u fazi otkrivanja krivičnog djela od naročitog su značaja s obzirom da rezultati suđenja u ozbiljnoj mjeri zavisi od kvalitetnog i uspješnog vođenja istrage kao početnog stadija krivičnog postupka. Funkcija sudije u ovoj fazi krivičnog postupka dolazi do izražaja u slučajevima primjene mjera procesne prinude, te ograničavanja određenih osnovnih prava i sloboda osumnjičenog lica.

Ključne riječi: istraga, krivični postupak, tužilac, ovlašćeno službeno lice, osumnjičeni, krivično djelo, nadzor tužioca.

ULOGA TUŽIOCA U ISTRAZI

Najznačajnije izmjene, u odnosu na raniji krivični postupak, sastoje su se u izmijenjenoj ulozi subjekata krivičnog postupka.¹ Ovlašćenja koja je po ranijim zakonima u krivičnom postupku imao istražni sudija - prenesena su na tužioca.² Tako se po novim zakonima o krivičnom postupku koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini³ krivični postupak može pokrenuti i provesti samo po zahtjevu nadležnog tužioca. Isto tako, tužilac je sada odgovoran, pored obaveze gonjenja učinilaca krivičnih djela i za otkrivanje samih krivičnih djela. Nadalje, s obzirom na činjenicu da Zakon o krivičnom postupku BiH⁴ uspostavlja osnove sumnje kao neophodni osnov za pokretanje istrage, za čije utvrđivanje je isključivo nadležan tužilac, uspostavlja se i novi odnos između tužioca i ovlašćenih službenih lica koji su nosioci aktivnosti na pronalaženju osumnjičenog i prikupljanju izjava i dokaza.⁵

Iako je nadležnost za sprovođenje istrage u cijelosti data tužiocu, neka od svojih ovlašćenja on može prenijeti na ovlašćena službena lica, koji tada moraju djelovati pod njegovim rukovođenjem i nadzorom. Tako je tužilac od početka, tj. od samog otkrivanja krivičnog djela, u situaciji da usmjerava istražni postupak i obezbjeđuje zakonitost pribavljanja dokaza, što mu omogućava efikasno podizanje optužnice i njeno zastupanje na glavnom pretresu.⁶ Izmijenjenom ulogom tužioca, izmijenila su se i ovlašćenja ovlašćenih službenih lica u istrazi u pogledu validnosti dokaza koje pribave, naravno ako su ti dokazi pribavljeni u skladu sa zakonom.

Teret dokazivanja krivice je na državi, odnosno tužiocu. Tužilac mora temeljno istražiti i pripremiti predmet za suđenje; mora imati „teoriju“ kojom se objašnjava slučaj i biti u stanju predvidjeti na koji će se način braniti optuženi. S druge strane, osumnjičeni, odnosno optuženi se može braniti šutnjom i njegova šutnja se ne može koristiti protiv njega. Osim toga,

¹ Ostale važnije promjene koje sadrže novi zakoni o krivičnom postupku su: pregovaranje o krivici; zaštita svjedoka; postupak privremenog oduzimanja imovine; imunitet svjedoka; kontradiktornost postupka naročito na glavnom pretresu i postupak protiv pravnih lica.

² Bubalović, str. 1133.

³ Zakon o krivičnom postupku BiH je obavljen u „Službenom glasniku BiH“ br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09; Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine u „Službenim novinama Federacije BiH“ br. 35/03, 37/03, 56/04, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07 i 9/09; Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske - Prečišćeni tekst u „Službenom glasniku Republike Srpske“ broj 100/09 i Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta BiH - Prečišćeni tekst u „Službenom glasniku Brčko Distrikta BiH“ broj 44/10.

⁴ U daljem tekstu: Zakon. Citirane norme ovog zakona navedene u ovom radu sadržane su i u zakonima o krivičnom postupku entiteta i Brčko Distrikta BiH.

⁵ Sijerčić-Čolić, Hadžiomerađić, Jurčević, Kaurinović i Simović, str. 581.

⁶ Milošević i Tirić, str. 36.

sve dileme u vezi činjenica se rješavaju u korist osumnjičenog, odnosno optuženog.

Da bi se ostvarili preduslovi za pokretanje i vođenje krivičnog postupka, potrebno je raspolagati saznanjima i dokazima o postojanju krivičnog djela i njegovog učinioca, do čega tužilac dolazi postupanjem u skladu sa svojim pravima i dužnostima na otkrivanju krivičnih djela i gonjenju učinilaca. Ukoliko tužilac zaključi da nema dovoljno dokaza ili da dalje krivično gonjenje nije pravedno, on će povući optužnicu ili će odustati od optužnice (čl. 38 i 224 Zakona). Uz to, ako tužilac nađe da je stanje stvari dovoljno razjašnjeno, podići će optužnicu, što je jedan od načina završetka istrage.

Svi dokazi koji idu u korist osumnjičenom u toku istrage, moraju se dati na uvid odbrani (član 47 Zakona). Ovo pravo se, međutim, može uskratiti ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage.

Uloga tužioca u krivičnom postupku je „dvostruka“.⁷ Prvo, tužilac nastupa kao državni organ zadužen za otkrivanje i gonjenje učinilaca krivičnih djela, uključujući i isključivu nadležnost tužioca za naređivanje i sprovođenje istrage, te podizanje i zastupanje optužnice. U drugom slučaju, tužilac ima funkciju stranke u postupku, te ista ovlašćenja u postupku kao i suprotna stranka (osumnjičeni, odnosno i optuženi).

Prava i dužnosti tužioca koji postupa pred Sudom BiH propisani su i Zakonom o Tužilaštvu BiH⁸, kojim se Tužilaštvo BiH uspostavlja kao organ zadužen za efikasno ostvarivanje propisa iz nadležnosti BiH, primjenu ljudskih prava i zakonitosti na teritoriji BiH. Poslovi Tužilaštva BiH vrše se u skladu sa Ustavom BiH i zakonima BiH, a obavljaju ih glavni tužilac BiH, četiri zamjenika glavnog tužioca BiH i određeni broj tužilaca BiH. Glavnog tužioca i zamjenike glavnog tužioca bira i imenuje Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH iz reda tužilaca u Tužilaštvu BiH.

POKRETANJE I SPROVOĐENJE ISTRAGE

Pokretanje i sprovođenje istrage je u nadležnosti tužioca (član 16 Zakona). Istraga se pokreće na osnovu naredbe tužioca. Naredba se donosi na osnovu postojanju osnova sumnje da je izvršeno krivično djelo. Izvori saznanja o postojanju osnova sumnje o izvršenom krivičnom djelu mogu biti svi oni koje predviđa zakon.⁹ Za sprovođenje istrage potrebno je, takođe, da ne postoje zakonski uslovi koji isključuju sprovođenje istrage kao što su slučajevi sa strancima koji uživaju pravo imuniteta i na koje se primjenjuju

⁷ Jurčević i Huremagić, str. 228.

⁸ Prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ broj 49/09).

⁹ Milošević i Tirić, str. 43.

odredbe međunarodnog prava, kao i u slučaju lica za čije je gonjenje potrebno pribaviti prethodno odobrenje nadležnog državnog organa.

Tužilac će donijeti naredbu o nesprovođenju istrage ako iz prijave i pratećih spisa očigledno proizilazi da prijavljeno djelo nije krivično djelo, ako ne postoje osnovi sumnje da je prijavljeno lice učinilo krivično djelo, ako je nastupila zastarjelost ili je djelo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem ili ako postoje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje (član 216 stav 3 Zakona). U takvim slučajevima tužilac ima obavezu obavijestiti podnosioca prijave i oštećenog u roku od tri dana od dana donošenja odluke o nepokretanju istrage. Podnosiocu prijave i oštećenom je dato pravo da uložite pritužbu uredu tužioca o odluci tužioca o nesprovođenju istrage, i to u roku od osam dana (član 216 stav 4 Zakona).

Za pokretanje istrage nije potrebno da je sa izvjesnošću utvrđeno da je počinjeno krivično djelo, nego je dovoljno da postoje osnovi sumnje, tj. dovoljno je postojanje činjenica koje čine vjerovatnim da je izvršeno krivično djelo. Osnovi sumnje moraju biti određenog karaktera i zasnivati se na konkretnim podacima. Treba ih posmatrati kao minimalnu vjerovatnoću zasnovanu na konkretnim okolnostima, koje predstavljaju polazno stanovište za tvrdnju da je krivično djelo učinjeno. Ustanovljenje osnova sumnje predstavlja početak spoznajnog procesa koji treba da potvrdi da polazne indicije o krivičnom djelu počivaju na stvarnim okolnostima koje je moguće i dokazati. Stoga je bitno da kako tužioci tako i ovlašćena službena lica imaju pravilno razumijevanje osnova sumnje i onog što ih konstituiše. Osnove sumnje uvijek treba posmatrati u njihovom funkcionalnom smislu, kao skup okolnosti i indicija koje upućuju na vjerovatnoću da je krivično djelo učinjeno, pri čemu se prikupljena saznanja ne uklapaju u postavku da krivičnog djela nema. U protivnom, pokretanje krivičnog postupka, bez ovog zakonskog uslova, dovelo bi do kršenja ljudskih prava lica koje se stavlja u položaj osumnjičenog, što se ne može i ne smije dozvoliti.¹⁰

Pokretanjem istrage, na osnovu postojanja osnova sumnje, ovlašćenim službenim licima se ne uskraćuje pravo da preduzimaju potrebne mjere i radnje na dokumentovanju krivičnog djela, identifikovanju učinioca i prikupljanju dokaza. Oni to pravo i obavezu imaju i dalje samo što oni to tada preduzimaju po odobrenju i pod nadzorom tužioca. S druge strane, na ovaj način se osigurava i dodatni nivo primjene i zaštite ljudskih prava, pošto se od najranije faze postupka uključuje tužilac koji ima direktan nadzor i kontrolu nad radom ovlašćenih službenih lica.

Zakon dozvoljava mogućnost pokretanja istrage i u onim slučajevima gdje nije poznat identitet učinioca krivičnog djela. Prednost novog rješenja leži u činjenici što otvaranje istrage protiv nepoznatog učinioca omogućava primjenu radnji dokazivanja čak i onda kad se ne raspolaze podacima o

¹⁰ Jurčević i Huremagić, str. 230.

učiniocu krivičnog djela. Ovo će biti od posebnog značaja kod složenih krivičnih djela poput organizovanog kriminaliteta, korupcije i terorizma, te finansijskih i privrednih delikata¹¹ gdje je češći slučaj da se raspolaže podacima o određenim aktivnostima koje bi mogle upućivati na krivično djelo, nego o podacima koji bi u tom stadiju postupka ukazivale na učinioca krivičnog djela.¹²

Tužilac ima široka ovlaštenja za provođenje istrage (čl. 35 i 217 Zakona). Njegova ovlaštenja uključuju i: identifikaciju osumnjičenih; upućivanje policije ili drugih organa da prikupe dokaze ili informacije; davanje imuniteta svjedocima (član 84); traženje informacija od fizičkih i pravnih lica i vladinih organa; upućivanje poziva fizičkim i pravnim licima; traženje sudskih naloga; mogućnost da naloži policiji i drugim ovlaštenim licima da izvrše sudske naloge; pripremanje optužnice i njeno podnošenje sudu (član 226); izvođenje dokaza na sudu; ulazak u pregovore sa odbranom o nagodbi o priznanja krivice (član 231); zahtijevati od suda da izda nalog za pretres (član 53); zatražiti od suda da izda nalog za oduzimanje predmeta (član 65); pozvati i ispitati osumnjičenog (član 77); izvršiti uviđaj; zatražiti pomoć vještaka pri istrazi ili tokom sudskog procesa (član 96) i zahtijevati posebne istražne radnje (čl. 116 – 122 Zakona). Tužilac može od suda zatražiti nalog kojim se privremeno oduzima imovina stečena na nezakonit način (član 73 Zakona). Oduzimanje imovine može biti moćno sredstvo u istrazi komplikovanih finansijskih transakcija.

Tužilac je profesionalac i trebao bi biti u istrazi proaktivan. On ne bi smio biti samo neko ko čini tek onoliko koliko je neophodno da bi zadržao svoj posao. On bi se temeljnom pripremom trebao u potpunosti upoznati sa svim činjenicama vezanim za predmet, u više navrata razgovarati sa svojim svjedocima, kao i sa policajcima istražiteljima, te izaći na mjesto zločina i obezbijediti sve materijalne dokaze.

Dok prikuplja dokaze, tužilac bi trebao razvijati „teoriju“ kojom se objašnjava slučaj. On bi morao biti u stanju da sudiji objasni činjenice koje se odnose na slučaj optuženog i na koji je način ponašanje optuženog prekršilo zakon.

POSEBNE METODE U ISTRAZI

Posebne istražne radnje se mogu primjenjivati ako se ne može doći do dokaza na drugi način ili bi njihovo pribavljanje bilo popraćeno nesrazmjernim poteškoćama i ako postoje osnovi sumnje da je to lice počinilo krivična djela usmjerena protiv integriteta Bosne i Hercegovine, krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim

¹¹ Vidjeti Orlović i Pajčić, str. 695–738.

¹² Sijerčić-Čolić, Hadžiomerađić, Jurčević, Kaurinović i Simović, str. 582.

pravom, krivična djela terorizma i krivična djela za koja se prema Krivičnom zakonu BiH¹³ može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna (čl. 116 i 117 Zakona). Posebne istražne radnje uključuju: nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija; pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka; nadzor i tehničko snimanje prostorija; tajno praćenje i tehničko snimanje lica, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi s njima; korišćenje prikrivenih istražitelja i korišćenje informatora; simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine i nadzirani prevoz i isporuka predmeta krivičnog djela (član 116 stav 2 Zakona).

Sve posebne istražne radnje se moraju preduzeti u skladu sa sudskim nalogom. Dokazi pribavljeni kao rezultat valjanih posebnih istražnih radnji su prihvatljivi na sudu i mogu se smatrati dokazima.¹⁴ Ovo uključuje svjedočenje prikrivenih istražitelja, informatora, tehničke snimke, dokumente i predmete pribavljene tokom istrage (član 122 Zakona). Sud ne može svoje odluke zasnovati ni na dokazima koji su pribavljeni putem posebnih istražnih metoda koje su sprovedene bez sudskog naloga ili u prekoračenju valjanog sudskog naloga (čl. 118–122 Zakona).

Informatori (tajni doušnici) se moraju veoma pažljivo koristiti kako tokom istrage krivičnog djela tako i na suđenju. Opasnosti vezane za upotrebu doušnika uključuju i slijedeće: informator je možda i sam učestvovao u krivičnom djelu prije nego što je pristao da saraduje u istrazi; ima „mračnu“ prošlost; ima motiv da laže; od tužilaštva je dobio imunitet u zamjenu za svjedočenje, što narušava njegov kredibilitet.

Postojeće slučajeve u kojima će tužilac svjedoku dali imunitet od krivičnog gonjenja (član 84 Zakona). To se može koristiti kao sredstvo u istrazi da bi se osiguralo svjedočenje „sitne ribe“ s ciljem hvatanja „krupnije ribe“ čija je krivica veća. Imunitet se takođe može koristiti da bi se dobilo svjedočenje lica koje se poziva na pravo da odbije da svjedoči - da ne bi inkriminiralo samo sebe. Kada se svjedoku da imunitet, tužilac se slaže da neće biti krivičnog gonjenja tog lica u zamjenu za saradnju tog svjedoka u istrazi i svjedočenje za optužbu na kasnijem suđenju protiv drugih lica.

ULOGA POLICIJE U ISTRAZI

Uloga policije u istrazi je višestruka: ona prva reaguje na poziv, istražuje i radi u partnerstvu sa tužiocima. Policija je ta koja prva reaguje na prijavu krivičnog djela ili bilo kakav incident u kojem javna bezbjednost zahtijeva trenutnu akciju. Ovakve situacije su raznolike i pripadaju širokoj lepezi mogućih događaja, od teških saobraćajnih nezgoda do terorističkih napada i uzimanja talaca. Policija mora takođe odgovoriti na krivična djela

¹³ “Službeni glasnik BiH” br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10.

¹⁴ Vidjeti Sijerčić-Čolić, str. 694.

koja su počinjena u prošlosti i istražiti ko je za njih odgovoran. Ona se može odlučiti na pokretanje istrage zbog pritužbe građana ili na svoju inicijativu. Ne smije samo čekati da neko podnese prijavu. Osim toga, policija mora djelovati protiv učestalih krivičnih radnji - da bi prekinula opšte bezakonje u zajednici.

Policija mora saradivati sa tužiocima u cilju prikupljanja dokaza koji se mogu koristiti u sudu. Pretpostavka je da rade zajedno na slučajevima - da bi poboljšali sve aspekte provođenja zakona. Uloga policije je da ustanovi koje je krivično djelo učinjeno, ko ga je učinio i da prikupi informacije neophodne za eventualno hapšenje. Tužilac nakon toga preuzima istragu - da bi ustanovio kojim će se dokazima slučaj „poduprijeti“ na sudu.

Između policije i tužioca može doći i do institucionalnog konflikta ili poteškoća u sljedećim situacijama: policijski istražitelj može tužioca okriviti za nepodizanje optužnice ili nezainteresovanost za dalji rad na slučaju koji je obradila policija; moguće je da se policijski istražilac ne složi sa načinom istrage koju provodi tužilac; tužilac može smatrati da policija nije djelovala prema uputama ili nije dokaze pribavila na zakonit način; tužilac može policiju okriviti zato što policija očekuje podizanje optužnice na osnovu ograničenih ili površnih dokaza i sl. Da bi prevazišli okvake sukobe, tužilac i policija moraju raditi zajedno, i to kao dio tima koji ima iste ciljeve.

NADZOR TUŽIOCA NAD RADOM OVLAŠĆENIH SLUŽBENIH LICA

Tužilac je dužan i ima pravo, na osnovu postojanja osnova sumnje o izvršenom krivičnom djelu, preduzeti potrebne mjere i radnje na njegovom otkrivanju i sprovođenju istrage, pronalasku osumnjičenog, rukovođenju i nadzoru nad istragom, kao i preduzimanje mjera koje se odnose na upravljanje aktivnostima ovlašćenih službenih lica vezanim za pronalaženje osumnjičenog i prikupljanje izjava i dokaza (član 218 Zakona). Svrha ovakvog zakonskog rješenja jeste razvijanje aktivnosti tužilaštva u oblikovanju postupka, izgrađivanju i postizanju veće efikasnosti u vezi sa otkrivanjem krivičnih djela i pronalaženjem njihovih učinilaca, te u pogledu aktivnog upravljanja aktivnostima ovlašćenih službenih lica na pronalaženju osumnjičenog i prikupljanju izjava i dokaza.¹⁵

Nadređenost tužioca (u smislu nadzora nad radom ovlašćenih službenih lica) nastupa u trenutku saznanja da postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično djelo. Iz ovog proizilazi da tužilac nema nadzor niti mogućnost rukovođenja i upravljanja radom ovlašćenih službenih lica prije saznanja da postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično djelo. Time se doprinosi i osiguranju pravde i pravičnosti krivičnog postupka, kao i da

¹⁵ Sijerčić-Čolić, Hadžiomerađić, Jurčević, Kaurinović i Simović, str. 590.

ovlašćena službena lica poštuju zakonske odredbe koje se odnose na zaštitu prava lica koja su osumnjičena ili pritvorena, te koja se ispituju, odnosno pretresaju.¹⁶ Odgovornost za postupanje i rad ovlašćenih službenih lica do trenutka izvještavanja tužioca o učinjenom krivičnom djelu leži isključivo na samim ovlašćenim službenim licima i službama u čijem okviru ta službena lica djeluju.¹⁷

Nadzor tužioca nad radom ovlašćenih službenih lica se manifestuje na tri različita načina¹⁸: (1) tužilac osigurava stručnu podršku i tumačenje krivičnopravnih odredbi, kako materijalnog tako i procesnog krivičnog prava, te vodi računa o primjeni i zaštiti ljudskih prava građana u postupcima ovlašćenih službenih lica; (2) tužilac izdaje potrebna uputstva i prijedloge ovlašćenim službenim licima u toku istrage, u smislu prikupljanja informacija i dokaza na zakonom dopušten način, kako bi oni bili pravno valjani u postupku pred sudom i (3) tužilac učestvuje u potrebnim procesnim radnjama i drugim postupanjima u toku istrage, a koje se odnose na angažman ovlašćenih službenih lica.¹⁹ Ova uloga tužioca posebno treba da dođe do izražaja kod složenih istraga bilo da se radi o istragama složenih i teških krivičnih djela, bilo o istragama koje zahtijevaju angažman ovlašćenih službenih lica iz više različitih službi za sprovođenje zakona. U ovakvim slučajevima, tužilac, osim što sprovodi istragu i ostvaruje nadzor nad radom ovlašćenih službenih lica, služi i kao katalizator zajedničkih aktivnosti ovlašćenih službenih lica sa različitih nivoa organizacije i različitih službi za sprovođenje zakona.²⁰

Za krivična djela za koja je zapriječena kazna zatvora preko pet godina, ovlašćena službena lica su dužna obavijestiti tužioca odmah po saznanju o postojanju osnova sumnje o izvršenom djelu. Kod krivičnih djela sa propisanom kaznom do pet godina, ovlašćena službena lica su dužna obavijestiti tužioca o svim raspoloživim indicijama, informacijama, radnjama i mjerama koje su preduzeli u periodu od sedam dana od dana saznanja o postojanju osnova sumnje da je krivično djelo učinjeno (član 218 Zakona).

Mogući problem bi mogao nastati kod krivičnih djela sa zapriječenom kaznom zatvora do pet godina. Naime, Zakon daje rok od sedam dana ovlašćenom službenom licu da obavijesti tužioca o postojanju osnova sumnje da je krivično djelo učinjeno. Iz ovog proizilaze dva pitanja koja su od značaja za utvrđivanje od kog trenutka nastupa nadzor tužioca

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Milošević i Tirić, str. 48.

¹⁸ Tegeltija et. al., str. 30.

¹⁹ Na primjer, nastupanje tužioca prema sudu na osnovu zahtjeva ovlašćenih službenih lica za preduzimanje određene mjere i radnje. Isto tako, primjena posebnih istražnih radnji u smislu člana 116 Zakona, mora biti pod direktnim nadzorom i usmjeravana od strane tužioca.

²⁰ Jurčević i Huremagić, str. 233.

nad radom ovlaštenih službenih lica. Prvo se odnosi na trenutak od kada se ima računati Zakonom predviđeni rok od sedam dana. Drugim riječima, postavlja se pitanje kako i na osnovu čega se može utvrditi da ovlašćeno službeno lice o počinjenom djelu nije raspolagala saznanjima i prije momenta od kog je nastupilo računanje zakonskog roka od sedam dana. Ovo je posebno bitno u onim situacijama kad su saznanja koja formiraju osnov sumnje prikupljena u određenom vremenskom periodu, odnosno kad se do tih saznanja nije došlo odjednom. S druge strane, postavlja se pitanje pravne kvalifikacije djela, pošto će od toga direktno zavisiti kad nastupa obaveza obavještanja tužioca. Problem je u činjenici da prikupljena saznanja o krivičnom djelu koja formiraju osnov sumnje, koji je hipotetička postavka i preliminarna kriminalistička diferencijalna dijagnoza, mogu biti tumačena višeznačno. Tako je moguće da se ista prikupljena saznanja o, na primjer, aktiviranju eksplozivne naprave u privatnom stanu, mogu tumačiti na način da formiraju postojanje osnova sumnje za više različitih krivičnih djela, kao što su izazivanje opšte opasnosti, terorizam ili pak kao dio aktivnosti koje preuzima određena zločinačka organizacija (krivično djelo organizovanog kriminaliteta).²¹

PROBLEMI U PRAKSI TUŽILACA I MOGUĆA RJEŠENJA

Definicija istrage prema odredbama člana 20 tačka i) Zakona glasi: „Istraga obuhvata aktivnosti preduzete od tužioca ili ovlašćenog službenog lica u skladu sa ovim zakonom, uključujući prikupljanje i čuvanje izjava i dokaza“. S tim u vezi, treba istaći da su strategija i upravljanje istragom stavljeni u nadležnost tužioca. Kako će tužilac planirati istragu, zavisi od više činilaca. Prije svega, od same prirode i težine krivičnog djela, ali i od samog tužioca.

Za jednostavnije istrage, uglavnom za krivična djela za koja je propisana kazna zatvora do pet godina, ne postoji prepreka da se ovlašćenim službenim licima daju šira ovlašćenja. Međutim, za kompleksnije istrage (krivična djela protiv privrede, službenog položaja, organizovane grupe – narkotici, krađe vozila, razbojništva i sl.), tužilac istragu treba da provodi sa ovlašćenim službenim licima, koji mogu pripadati različitim agencijama za sprovođenje zakona (policija ministarstava unutrašnjih poslova, poreska uprava, granična policija, carinski organi i sl.). Tako formirani tim u praksi treba da funkcioniše jedinstveno, razmjenjujući prikupljene informacije i dokaze,²² a sve radi što bržeg i efikasnijeg ostvarivanja cilja istrage.

U slučajevima izvršenja teških krivičnih djela, tužilac i ovlašćena službena treba da sačine plan postupanja, planirajući vremensku dinamiku

²¹ *Ibidem*, str. 235.

²² Ti kontakti se mogu ostvarivati, telefonom, usmeno kao i pisanim podnescima.

izvršenja istražnih radnji i zaduženja svakog od tih članova. Naravno da je konačna odluka na koji način će istraga biti okončana isključivo u nadležnosti tužioca.

U dosadašnjoj praksi je uočeno da se najčešće čine greške u radnjama dokazivanja koje iziskuju hitno postupanje, i to bez naredbe suda, kao što su pretresanje stana, prostorija i lica i privremeno oduzimanje predmeta bez naredbe. Takođe se pokazala kao vrlo osjetljiva tačka u toku istrage i momenat kada ovlašćena službena lica treba da obavještavaju tužioca da je počinjeno krivično djelo i kada tužilac treba da odluči da li i koje je istražne radnje neophodno odmah preduzeti - zato što postoji opasnost od odlaganja. Zbog toga, ovlašćena službena lica prije nego što stupe u kontakt sa tužiocem, moraju prikupiti što više informacija i podataka - kako bi omogućili donošenje pravilne i zakonite odluke tužioca. Nakon toga, tužilac treba da odluči koje radnje treba preduzeti odmah i ko će ih preduzeti.

Posebno je značajno da ovlašćena službena lica obezbijede mjesta događaja, kako bi ono ostalo neizmijenjeno do dolaska uvidajne ekipe, kao i da sakupe podatke koji kasnije mogu postati nedostupni. Kada je tužilac obaviješten o počinjenom krivičnom djelu, trebao bi odmah izdati i odgovarajuće naredbe, posebno ako postoji opasnost od odlaganja. Ako postoji opasnost od odlaganja preduzimanja određenih radnji dokazivanja, tužilac može sudu podnijeti i usmeni zahtjev za izdavanje naredbe za pretresanje, a može se zahtijevati i privremeno oduzimanje predmeta. Takođe, tužilac odmah odlučuje i da li će izaći na lice mjesta ili će ovlastiti ovlašćeno službeno lice da izvrši uvidaj.

Što se tiče ostalih radnji dokazivanja, problemi se pojavljuju donekle i u određenim situacijama kod uvidaja. Naime, u pravilu, tužioci izlaze na uvidaj samo kada se radi o teškim krivičnim djelima koja imaju za posledicu smrt određenih lica ili kada je zbog same prirode djela i ozbiljnosti situacije to potrebno. Međutim dešava se da tužioci ne izađu na lice mjesta ni u ovakvim situacijama. U svakom slučaju, za dobro obavljen uvidaj je, prije svega, odgovoran tim ovlašćenih službenih lica i nikako se ne može prihvatiti njihovo objašnjenje kada nešto nije urađeno dobro - da je za to kriv nedolazak tužioca.

Problem sa kojim se susreću tužioci je što je teško naći kvalitetne vještake koji bi obavljali složena finansijska vještačenja S druge strane, brojni su primjeri iz prakse gdje tužioci u svojim naredbama traže od vještaka da se izjašnjavaju o pitanjima koja nisu u njihovoj nadležnosti.

Izvođenje dokaza na glavnom pretresu je ključno kako bi se na najkvalitetniji način dokazi prikupljeni u toku istrage prezentovali sudu na glavnom pretresu. Pošto sud pred sobom ima samo optužnicu, zadatak je tužioca da izvođenjem svojih dokaza uvjeri sud da je optuženi počinio krivično djelo koje mu se stavlja na teret. Kako će tužilac izvoditi dokaze,

zavisi od njegove pripreme za glavni pretres. Ne smije se desiti da tužilac dođe na glavni pretres bez spisa, da zaboravi na suđenje i da uopšte ne zna koga će šta da pita.

NEKI ASPEKTI TUŽILAČKE PRAKSE

Priprema tužioca za suđenje obuhvata: obavezu tužioca da ispita zakonski osnov po kojoj dato ponašanje predstavlja krivično djelo; kako će dokazati šta je optuženi učinio i procjenu šta će odbrana tvrditi na suđenju. Tužilac, između ostalog, treba da utvrdi: ima li svjedoka i hoće li oni saradivati sa tužiocem i svjedočiti na suđenju; ima li bilo kakvih materijalnih, odnosno forenzičkih ili naučnih dokaza; da li je optuženi priznao krivicu policiji ili tužiocu; da li je predmet zasnovan na identifikaciji učinioca od strane svjedoka koji ga ne poznaje; da li su svjedoci optužbe konzistentni u svojim izjavama; procjenu kako će odbrana osporiti svjedočenje svjedoka optužbe²³; ko su mogući svjedoci odbrane i da li su voljni dati izjave prije suđenja i da li je policija napravila bilo kakve greške u istrazi? Procjena tužioca šta će odbrana iznositi na suđenju, obuhvata odgovore na pitanja hoće li odbrana tvrditi: da se u vrijeme izvršenja krivičnog djela osumnjičeni nalazio na drugom mjestu, braneći se alibijem; da je to slučaj zamjene identiteta; da svjedoci optužbe namjerno lažu i da treba osporiti ponašanje policije?

Konkretna tehnika pripreme tužioca za suđenje obuhvataju: sačinjavanje spiska svih svjedoka koji će biti pozvani da svjedoče; pitanja koja će postaviti svakom svjedoku na suđenju²⁴; pisanje svoje uvodne riječi; izlazak na lice mjesta; fotografisanje i detaljno upoznavanje sa okolinom; česti razgovori sa svjedocima optužbe i uspostavljanje prisnog odnosa sa njima²⁵; pridobijanje svjedoka da govori istinu²⁶ i razmišljanje koje će utemeljene argumente upotrijebiti u završnoj riječi pred sudom²⁷.

Pravilo je da dokazi koji potkrepljuju početne dokaze moraju biti veoma ubjedljivi. Tužilaštvo bi trebalo učiniti sve napore da dođe do dokaza koji potkrepljuju početni dokaz, odnosno do dokaza iz drugog izvora koji nezavisno potvrđuje validnost početnog dokaza. Potkrepljivanje je naročito

²³ Treba odgovoriti na pitanje da li će porijeklo ili prethodno ponašanje svjedoka predstavljati problem u pogledu njegovog kredibiliteta ili sposobnosti da zapazi krivično djelo.

²⁴ Tužilac ne treba samo ustati i pitati „šta se dogodilo?“.

²⁵ Tužilac bi morao steći povjerenje svjedoka, tako da svjedok postane potpuno otvoren i iskren.

²⁶ Svjedok ne smije tužiocu govoriti samo ono što tužilac želi da čuje, ne smije „zamagljivati“ istinu - da bi se pokazao u boljem svjetlu.

²⁷ Pretpostavljajući šta će biti rečeno u završnoj riječi, tužilac može svjedočenje tokom suđenja izvesti tako da ono da potporu završnim argumentima. Završna riječ bi trebala predstavljati objašnjenje kako svi izvedeni dokazi ubjedljivo govore u prilog krivici optuženog. Tužilac mora razmišljati o završnoj riječi čak i prije nego što počne suđenje.

važno u slučajevima kada saučesnik svjedoči protiv optuženog kao dio dogovora o saradnji sa tužiocem. Tužilac mora pokazati da saučesnik ne svjedoči lažno samo da bi dobio blaži tretman za vlastita krivična djela.

ULOGA OŠTEĆENOG U ISTRAZI

Stupanjem na snagu novog krivičnog procesnog zakonodavstva u BiH, uloga oštećenog u istražnom postupku se značajno promijenila. Istražni postupak je postao javnopravno ovlašćenje tužioca, dok oštećeni u istrazi praktično nema nikakvu ulogu. Sama istraga i njen sadržaj mogu predstavljati tajnu kako za osumnjičenog tako i za oštećenog. Oštećeni uopšte ne mora znati da se sprovodi istraga, jer tužilac nema obavezu da ga obavijesti o tome. Kada su u pitanju istraga i oštećeni, može se govoriti samo o odnosu tužioca prema oštećenom. Zbog toga, tužilac u svakom trenutku istrage mora imati u vidu oštećenog kao lice čija su prava i slobode povrijeđeni, odnosno ugroženi krivičnim djelom.²⁸

Kada je u pitanju sam istražni postupak, tužilac je u obavezi da ispita i utvrdi sve činjenice i okolnosti od značaja za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva oštećenog, kako bi oštećeni mogao ostvariti ovo svoje pravo. Tužilac bi trebalo obavijestiti oštećenog o sprovođenju istrage i mogućnosti stavljanja prijedloga za privremenu mjeru obezbjeđenja imovinskopravnog zahtjeva, i to kad ustanovi da postoji razlozi koji ukazuju da takav prijedlog može biti postavljen. Osim toga, Zakon daje pravo oštećenom da uloži pritužbu na odluke tužioca o nesprovođenju, odnosno obustavi istrage.

POLOŽAJ OSUMNJIČENOG U ISTRAZI

Osumnjičeni u istražnom postupku ima pravo na branioca već od prvog saznanja da protiv njega teče istraga, odnosno već od njegovog prvog pojavljivanja (ispitivanja) pred organima koji provode istražni postupak, bilo da je riječ o tužiocu ili o ovlašćenim službenim licima. Međutim, u istražnom postupku osumnjičeni ne samo da nema mehanizam da osporava osnov vođenja krivične istrage protiv njega, kako je to imao po ranijim zakonima o krivičnom postupku (žalbom na rješenje o sprovođenju istrage), nego ne mora ni znati da se protiv njega vodi istraga, jer tužilac nije u obavezi da ga o tome obavijesti, niti da mu dostavi inicijalni akt o provođenju istrage (naredbu o provođenju istrage), u kojoj je navedeno za koje se krivično djelo osumnjičeni tereti, koji osnovi sumnje stoje protiv njega i dr.²⁹

²⁸ Milošević i Tirić, str. 49.

²⁹ Tegeltija et. al., str. 45.

Kada govorimo o osumnjičenom i njegovom braniocu u istražnom postupku, podrazumjeva se da se radi o procesnim situacijama kad osumnjičeni ima branioca, dok u drugim procesnim situacijama, kada nije u pitanju obavezna odbrana, a osumnjičeni nema branioca, sva prava osumnjičenog u istražnom postupku su neposredna i direktna, ali suštinski potpuno ista kao i u situacijama kada osumnjičeni ima branioca. Pravo na odbranu pripada osumnjičenom, a prava branioca nisu izvorna nego proizilaze iz prava osumnjičenog, tako da ne postoji ni jedno pravo iz spektra prava na odbranu koje pripada braniocu, a ne pripada osumnjičenom.³⁰

Prilikom ispitivanja osumnjičenog, tužilac mu mora saopštiti osnove sumnje koji stoje protiv njega i tada osumnjičeni može sa sigurnošću znati šta je predmet istraživanja tužioca ili ovlašćenih službenih lica, što mu ujedno daje mogućnost određivanja i postavljanja njegove odbrane. Međutim, ako tužilac ne odluči ispitati osumnjičenog u početku istrage, osumnjičeni suštinski ne može formirati i provoditi svoju odbranu, odnosno u tom slučaju je njegova uloga potpuno pasivna.³¹

Kada je u pitanju provođenje istražnih mjera i radnji, osumnjičeni, odnosno njegov branilac nemaju aktivnog učešća u njima. Prisustvo osumnjičenog, odnosno njegovog branioca u istražnom postupku, prilikom provođenja određenih istražnih radnji, predviđeno je vrlo restriktivno, i to kod onih radnji kojima se ograničavaju pojedina prava ili slobode građana (npr. pretres) premda se ni tada ne radi o aktivnoj ulozi osumnjičenog, odnosno njegovog branioca, nego o svojevrsnoj kontroli zakonitosti izvođenja određene istražne radnje, odnosno postojanju mogućnosti za stavljanje određenih prijedloga za obezbjeđenje dokaza.³²

Prema tome, uloga osumnjičenog, a posebno njegovog branioca u istrazi se uglavnom svodi na prava, a ne na ovlašćenja, i to u cilju ostvarivanja i zaštite ustavnih prava i sloboda osumnjičenog. Obim prava osumnjičenog i njegovog branioca u istrazi se svodi, uglavnom, na: obavještenje osumnjičenog o djelu za koje se tereti i osnovima sumnje koji stoje protiv njega; davanje procesnih garancija i uputstava prilikom njegovog prvog ispitivanja kod tužioca ili ovlašćenog službenog lica i obavještenje od kada optuženi i njegov branilac mogu razgledati sve dokaze koji idu u korist osumnjičenog.

Prava osumnjičenog u istrazi mogu biti osnovna³³ i prava koja zavise od karaktera istražnih mjera i radnji koje se preduzimaju, a koja mogu

³⁰ Milošević i Tirić, str. 56.

³¹ *Ibidem*, str. 57.

³² Tegeltija et. al., str. 46.

³³ Osnovna prava osumnjičenog, koja imaju svi osumnjičeni, nezavisno od karaktera istražnih mjera i radnji koje se prema njima preduzimaju, određena su članom 6 Zakona: (1) osumnjičeni već na prvom ispitivanju mora biti obaviješten o djelu za koje se tereti i

dovesti do ograničenja određenih prava osumnjičenog. Načelno, kada istražne mjere i radnje imaju za posljedicu narušavanje, odnosno ograničavanje određenih sloboda i prava osumnjičenog, u tom slučaju je za izvođenje takvih mjera i radnji potrebno odobrenje suda, odnosno sudije za prethodni postupak, koji vrši kontrolu opravdanosti i zakonitosti izvođenja tih mjera i radnji.

S obzirom na karakter radnji i mjera koje se preduzimaju u istražnom postupku, postoje tri različita stepena prava osumnjičenog, u zavisnosti od načina ograničenja tih prava:

(1) Položaj i prava osumnjičenog i njegovog branioca prema kojem nisu primijenjene mjere i radnje koje zahtijevaju sudsko odobrenje: Prava osumnjičenog u istražnom postupku generalno su određena članom 6 Zakona. Tužilac, odnosno ovlašćeno službeno lice su dužni upoznati osumnjičenog sa krivičnim djelom za koje se tereti i osnovama sumnje koji stoje protiv njega, te ga poučiti o pravima iz člana 78 stav 2 Zakona.³⁴ Osumnjičeni nema pravo prisustva izvođenju pojedinih istražnih radnji i mjera koje se obavljaju po inicijativi tužioca ili ovlašćenih službenih lica, premda mogu iznositi činjenice i predlagati dokaze tužiocu. U toku istrage branilac ima pravo da razmatra spise i razgleda pribavljene predmete koji su u korist osumnjičenog. Ovo pravo tužilac može uskratiti braniocu ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u pitanje cilj istrage (član 47 Zakona).

(2) Položaj i prava osumnjičenog i njegovog branioca prema kojem su primijenjene mjere i radnje koje zahtijevaju sudsko odobrenje. Tako, osumnjičeni u slučaju donošenja naredbe za pretresanja ima (a) pravo na obavještenje branioca prije početka pretresanja i (b) pravo na javnost izvođenja te radnje. Prava osumnjičenog prilikom privremenog oduzimanja predmeta i imovine su: (a) pravo na odbijanje predaje predmeta (ovo pravo osumnjičenog proističe iz njegovog prava na odbranu koji nije dužan da preduzme ni jednu radnju koja može dovesti do njegovog samooptuživanja,

osnovima sumnje koji stoje protiv njega, (2) osumnjičenom se mora omogućiti da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete i da iznese sve činjenice i dokaze koji mu idu u korist, (3) osumnjičeni nije dužan iznijeti svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja. Takođe, član 7 Zakona uređuje pravo na odbranu osumnjičenog: pravo na izbor branioca, odnosno pravo na branioca po službenoj dužnosti, kao i pravo na usluge prevodioca.

³⁴ Da nije dužan iznijeti svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja; da može uzeti branioca po svom izboru koji može biti prisutan njegovom ispitivanju, kao i da ima pravo na branioca bez naknade u slučajevima predviđenim zakonom o krivičnom postupku; da se može izjasniti o djelu koje mu se stavlja na teret i iznijeti sve činjenice i dokaze koji mu idu u korist i ako to učini u prisustvu branioca - da je takav njegov iskaz dopušten kao dokaz na glavnom pretresu i da bez njegove saglasnosti može biti pročitani i korišćen na glavnom pretresu; da ima pravo u toku istrage razmatrati spise i razgledati pribavljene predmete koji mu idu u korist, osim ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage i da ima pravo na besplatne uloge prevodioca ako ne razumije ili ne govori jezik koji se koristi prilikom ispitivanja.

bilo direktnog bilo indirektnog – ali, tužilac, odnosno ovlašćeno službeno lice može od suda zahtijevati izdavanje naredbe za pretresanje, na koji način takve predmete može oduzeti od osumnjičenog i lica koja su oslobođena dužnosti svjedočenja i mimo njegove volje); (b) pravo žalbe³⁵ i (c) pravo na obavještenje branioca o otvaranju privremeno oduzetih predmeta, odnosno dokumentacije, te pravo prisustva takvom otvaranju – član 71 Zakona. Otvaranje i pregled privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije vrši tužilac, koji je o tome dužan obavijestiti branioca, mada odsustvo branioca ne sprečava otvaranje³⁶.

(3) Položaj i prava osumnjičenog i njegovog branioca kada je protiv osumnjičenog određen pritvor (uključujući lica lišena slobode). Osnovna prava osumnjičenog data su u član 6 Zakona. Dodatna prava osumnjičenog u vezi sa pritvorom odnose se na:

(a) Prava osumnjičenog kod zadržavanja i lišenja slobode od strane policijskog organa (Zakon nalaže hitno postupanje, te postavlja krajnje rokove zadržavanja takvog lica, odnosno krajnje rokove za postupanje nadležnih organa: sprovođenje tužiocu najkasnije u roku 24 sata, a izuzetno za slučaj terorizma u roku 72 sata). Nakon što mu lice lišeno slobode bude privedeno, tužilac je dužan bez odlaganja ispitati takvo lice, te odlučiti da li će ga pustiti na slobodu ili staviti prijedlog za određivanje pritvora. Ukoliko sudiji za prethodni postupak bude stavljen prijedlog za određivanje pritvora, on će u roku 24 sata ocijeniti postojanje uslova, te će ukoliko se ne složi sa prijedlogom tužioca, donijeti rješenje kojim se prijedlog odbija i lice odmah pušta na slobodu, a tužilac može izjaviti žalbu (ne zadržava izvršenje rješenja) vijeću.

(b) Pravo odbrane na uvid u dokaze tužioca. Osumnjičeni i njegov branilac imaju pravo na uvid u sve dokaze prikupljene u istražnom postupku, a koji su doveli do određivanja pritvora - da bi se mogli suprostaviti navodima tužioca o postojanju osnovane sumnje.

(c) Prava pritvorenika: pritvor se izvršava na način da se ne vrijeđa lice i dostojanstvo pritvorenika (član 141); pritvorenici se smještaju u prostorije odgovarajuće veličine koje udovoljavaju potrebnim zdravstvenim uslovima (član 142); imaju pravo na osmosatni neprekidni odmor u vremenu od 24 sata (član 143); pravo na posjete lica po svom izboru, osim u slučajevima kada sudija za prethodni postupak donese pisanu odluku o

³⁵ Članom 69 Zakona predviđeno je pravo žalbe svih lica od kojih se privremeno oduzima predmet, odnosno imovina. Žalba u ovom slučaju ne odlaže privremeno oduzimanje predmeta i dokumentacije. Takođe, i u članu 72 stav 6 Zakona predviđeno je pravo na žalbu protiv rješenja kojim sud naređuje pravnom ili fizičkom licu da privremeno obustavi izvršenje finansijske transakcije za koju postoji sumnja da predstavlja krivično djelo ili da je namijenjena izvršenju krivičnog djela, da služi prikrivanju krivičnog djela ili prikrivanju dobiti ostvarene krivičnim djelom, koju sud može da izda na osnovu odredbe stava 4 istog člana.

³⁶ Ovo obavještenje se odnosi i na osumnjičenog koji nema branioca.

zabrani određenih posjeta zbog njihovog štetnog djelovanja na tok postupka i pravo na slobodne i neometane veze sa braniocem (član 144 Zakona).

ULOGA SUDA U ISTRAZI

Stupanjem na snagu novih zakona o krivičnom postupku u BiH, sud je, s jedne strane, postao svojevrсни kontrolor istrage u situacijama kada istražne mjere i radnje, koje preduzimaju tužilac ili ovlašćena službena lica ograničavaju prava i slobode građana. S druge strane, sud je, u stvari, jedini zakonski mehanizam za izvođenje istražnih mjera i radnji kojima se ljudska prava i slobode građana ograničavaju, čime se obezbjeđuje zakonitost na taj način prikupljenih dokaza.³⁷ Dakle, uloga suda je u kontroli poštovanja ljudskih prava i sloboda u istražnom postupku od strane tužioca ili ovlašćenog službenog lica u slučajevima kada se primjenjuju mjere i radnje kojima se ta prava i slobode ograničavaju, i to u cilju pribavljanja dokaza koji se, bez primjene tih ograničenja, ne bi mogli pribaviti. Osim toga, obezbjeđuje se prisustvo osumnjičenog u postupku i uspješno vođenje krivičnog postupka - ocjenom opravdanosti preduzimanja takvih radnji i mjera s obzirom na cilj istrage i postojeće okolnosti koje sudu dokumentuje tužilac.

U ovoj fazi krivičnog postupka sud ne vrši kontrolu osnovanosti vođenja istrage, iako posredno daje ocjenu osnovanosti određenih zaključaka tužioca. Dakle, sud se u fazi istražnog postupka stara o ostvarivanju prava na odbranu osumnjičenog, naročito u slučajevima kada je od suda u istražnom postupku zatražena određena sudska intervencija, zasnivajući svoje odluke (naredbe i rješenja) na ostvarivanju ciljeva krivičnog postupka (ocjenom stepena ograničenja prava osumnjičenog na osnovu predočenih činjenica o osnovanosti i opravdanosti preduzimanja određene istražne radnje i mjere, kojom se ograničava neko od prava i sloboda građana).

Uloga suda u istražnom postupku uglavnom se odvija kroz aktivnosti sudije za prethodni postupak koji donosi naredbe i rješenja, i to po prijedlozima tužioca ili ovlašćenih službenih lica i odlučuje po zahtjevima osumnjičenog u vezi sa tim prijedlozima. Jedna od specifičnih uloga suda u istražnom postupku je sudska obezbjeđenje dokaza u kojem sud uzima aktivnije učešće u obezbjeđivanju dokaza za koje postoji opasnost da se u vrijeme suđenja neće moći izvesti pred sudom. Tu se, naime, radi o izuzetnim situacijama u istražnom postupku u kojima se sud prije suđenja stavlja u poziciju organa pred kojim se izvodi određeni dokaz i na taj način obezbjeđuje kontradiktornost krivičnog postupka - kada se osnovano može očekivati da određeni dokaz na suđenju neće biti moguće izvesti ili će njegovo izvođenje biti znatno otežano (član 223 Zakona).

³⁷ Milošević i Tirić, str. 67.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Uopšteno, kada je riječ o načinu na koji Zakon reguliše funkcije različitih subjekata u istrazi, postoji određeni nedostatak jasnoće i razlikovanja. Kao rezultat, u određenoj je mjeri praktičarima prepušteno da sami odrede ko će obavljati koje zadatke. Usljed toga su se razvili različiti regionalni modeli. Taj razvoj ide na štetu djelotvornosti postupka, kao i vladavine prava. Procesno pravo mora konkretno i jasno odijeliti funkcije policije i tužilaca.

Cilj takođe treba da bude da se omogući policiji i tužilaštvu da međusobno saraduju. To ne znači da oni odlučuju o tome kako će „podijeliti posao“. Policija i tužioci bi trebali saradivati na osnovu zajedničkog razumijevanja njihovih odvojenih uloga.

Jedan od preduslova za djelotvornu saradnju je trajna zajednička evaluacija zajedničkih postignuća, i to na temelju dogovorenih pokazatelja učinka. Danas policija smatra predmet riješenim u trenutku kada ga preda tužilaštvu. Ako se kasnije ispostavi da prikupljeni dokazi nisu dovoljni za osuđujuću presudu, to može uzrokovati određene frustracije na obje strane.

Konačno, u demokratskom društvu nepovjerenje u policiju nije dobra osnova za razvoj „zdravih“ odnosa između policije i zajednice. Stoga bi, s jedne strane, trebalo ukinuti neka ograničenja u odnosu na dopustivost dokaza koje je prikupila policija, a, s druge, izvršiti određene mjere institucionalne reforme, a posebno učiniti znatne napore kako bi djelotvorno povećao nivo profesionalnosti, transparentnosti i odgovornosti policije. U drugom kontekstu je institucionalna reforma potrebna kako bi osigurala opštu ravnotežu mjera: neophodno je ojačati vanjsku nezavisnost tužilaštava, kao i unutrašnji nadzor u tužilaštvima. Najzad, neophodno je i ojačati kapacitet sudova za kontrolu istrage, te bolje zaštititi prava osumnjičenih i žrtava.

LITERATURA

- Beulke, W., *Strafprozessrecht*, C.F. Muller, 2005;
- Bologna, J. and Shaw, P., *Corporate crime investigation*, Butterworth-Heinemann, 1997;
- Bubalović, T., *Novela Zakona o krivičnom postupku BiH od 17. juna 2008. godine*, „Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu“, Zagreb, broj 2/08;
- Chalmers, D. and Monti, G., *European Union Law: updating supplement*, „Cambridge University Press“, Cambridge, 2008;
- Dingwall, G. and Davenport, A., *The Evolution of Criminal Justice Policy in the UK*, in Harding/Fenell/Jörg/Swart (ed.), *Criminal Justice in Europe - A Comparative Study*, 1995;

Geck, A., Die Zusammenarbeit von Polizei und Finanzbehörde, u: Kühne, Eberhard (Hrsg.), Bekämpfung der Wirtschaftskriminalität, Aktuelle Aufgaben für Ausbildung und Strafverfolgung; Referate der Arbeitstagung vom Oktober 2003 in Rothenburg/OL., Fachhochschule für Polizei Sachsen, 2004;

Horvatić, Ž. i Cvitanović, L., Politika suzbijanja kriminaliteta, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 1999;

Jörg, N., Field, S. and Brants, C., Are Inquisitorial and Adversarial Systems Converging? in Harding/Fenell/Jörg/Swart (ed.), Criminal Justice in Europe - A Comparative Study, 1995;

Jurčević, M. i Huremagić, R., Uloga tužioca u istrazi sa posebnim osvrtnom na nadzor tužioca nad radom ovlašćenih službenih lica (<http://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=12&id=32&jezik=b>);

Jurčević, M., Obuka o krivičnom postupku, Interpretirano izlaganje sudijama i tužiocima Bosne i Hercegovine prezentovano na seminaru, od strane Ministarstva pravde SAD i Evropske unije, održanom od 5. do 10. maja 2003. godine u Sarajevu;

Karas, Ž., Nezakoniti dokazi, "Laserplus", Zagreb, 2006;

Kos, D., Kaznenopravna odgovornost za krivična djela privrednog kriminaliteta, "Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu", Zagreb, broj 2/00

Krapac, D., Savremeni prethodni krivični postupak – nastanak i glavne značajke, „Naša zakonitost“, Zagreb, broj 2–3/89;

Kröniger S., "Neue" Formen der Zusammenarbeit zwischen Polizei und Staatanwaltschaft (Eine bundesweite empirische Bestandanalyse), "Kriminalistik", broj 10/04;

Krstulović, A., Uloga državnog advokata u savremenom prethodnom postupku, "Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu", Zagreb, broj 1/04;

Ljubanović, V., Državna advokatura – pitanja položaja i zadataka po novom ZKP, s posebnim naglaskom na iskustva prakse, "Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu", Zagreb, broj 2/00;

Milošević, B. i Tirić, A., Modul 3 - krivična oblast, Principi krivičnog postupka i istraga, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Javna ustanova CEST FBiH i CEST RS, Sarajevo, 2009;

Mršić, Ž., Je li borba protiv korupcije realnost ili iluzija, "Policija i sigurnost", Zagreb, broj 3-4/06;

Novosel, D., Tok krivičnog postupka – kazneni progon i istraga, "Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu", Zagreb, broj 2/08;

Novosel, D. i Dundović, D., Saradnja državnog advokata i policije u predistražnom (pretkrivičnom) postupku, "Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu", Zagreb, broj 2/06;

Novosel, D. i Pajčić, M., Državni advokat kao gospodar novog prethodnog krivičnog postupka, "Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu", Zagreb, broj 2/09;

Orlović, A. i Pajčić, M., Policijski izvidi krivičnih djela privrednog kriminaliteta, "Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu", Zagreb, broj 2/07

Pavišić B., Krivični postupak u Republici Hrvatskoj: pogled na reformu iz 1997. godine s posebnim osvrtom na predistražni postupak i istragu, "Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu", Zagreb, broj 2/00;

Perrodet, A., The public prosecutor, in Delmas-Marty/Spencer (ed.), *European Criminal Procedures*, 2002;

Saćić, Ž., Primjena prikrivenih posebnih izvidnih mjera za suzbijanje organizovanog i drugog teškog kriminala na području Republike Hrvatske, "Hrvatski ljetopis za krivično pravo i praksu", Zagreb, broj 2/00;

Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomerađić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D. i Simović, M., Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija, DES Sarajevo, Sarajevo, 2005;

Sijerčić-Čolić, H., Prikrivene istražne radnje u borbi protiv organizovanog kriminaliteta – primjer Bosne i Hercegovine, „Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu“, Split, broj 4/09;

Simović, M., Krivično procesno pravo II (krivično procesno pravo – posebni dio), Pravni fakultet, Istočno Sarajevo, 2010;

Tegeltija, M. et. al., Modul 1 - krivična oblast, Istražni postupak, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH, Javna ustanova CEST FBiH i CEST RS, Sarajevo, 2006;

Tomašević, G., Krivično procesno pravo – opšti dio, Pravni fakultet u Splitu, Zavod za krivičnopravna i kriminološka istraživanja „Ivan Vučetić“, Split, 2009;

Trechsel, S. and Summers, S., *Human Rights in Criminal Proceedings*, „Oxford University Press“, 2005.

Miodrag N. Simović

Full Professor of the Faculty of Law of Banja Luka and President of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina

Marina M. Simović-Nišević, M.A.,

the Indirect Tax Administration of BiH, doctoral candidate

INVESTIGATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

New approach in crime suppression raises many complex issues in criminal proceedings arrangement. Current reforms of criminal proceedings follow contemporary trends in the field of fight against corruption and organized crime and active development in the area of rights and freedoms protection. Bosnia and Herzegovina has recently entered the period of long-reaching changes in the process of uncovering and proving criminal offenses and interfering with basic human rights and freedoms. The goal of all of these changes can be represented as: more efficient fight against rising corruption and organized crime; incorporating new methods of fight against complex forms of contemporary crimes; speeding up of the criminal proceedings; simplification of criminal procedure for minor criminal offenses; protection of human rights and freedoms and harmonization of criminal regulations within Bosnia and Herzegovina.

By the Criminal Procedure Codes of Bosnia and Herzegovina for 2003 changes have been achieved in those procedural norms and institutes that are related to uncovering of criminal offenses and their perpetrators, thus in part of criminal proceedings marked as investigation. Viewed as a whole, investigation as a part of preliminary proceedings is structured primarily on inquisitory and only certain accusatory elements. Thus, the prosecutor orders and conducts investigation independently rather than the court which implies that it carries out criminal prosecution but also investigation of criminal offense. In that sense, these laws depart from concept of investigative judge and conduct of investigation entrusted to prosecutor as well as to police, customs, tax and other authorities that must undertake their activities in accordance with the law and under supervision of the prosecutor. Rights and duties of the prosecutor during investigation and its relation towards other authorities in the stage of uncovering criminal offense are of special significance considering that results of trial to a considerable extent depend on well conducted and successful investigation as a beginning stage of criminal proceedings. Role of a judge in this stage of criminal proceedings comes into play in the event of application of procedural coercion measure and restriction of certain basic rights and freedoms of a suspect.

Keywords: *investigative procedure, criminal procedure, prosecutor, authorized official person, suspect, crime, prosecutor supervising.*